

Lexicographic Bulletin

Vol 15 (1985)

Lexicographic Bulletin

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ
1985

Νεκρολογία Μ. Χ. Οικονόμου

Anastasia Katsiki-Guivalou

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

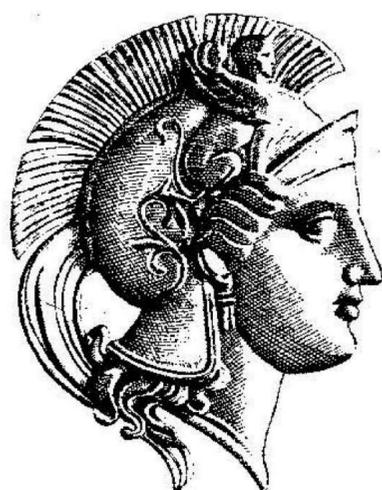

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ

1985

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
BULLETIN LEXICOGRAPHIQUE
15 (1983)

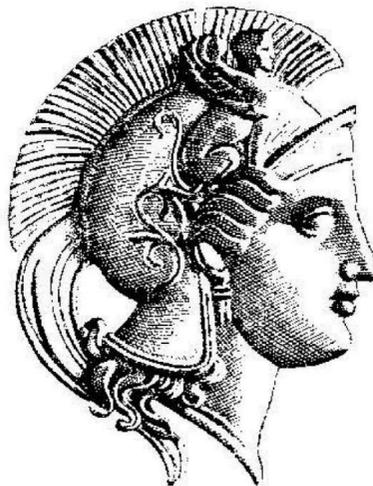
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ

1985

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΕ ΚΟΙΝΩΣ ΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ

Λεωφόρος Συγγροῦ 129 - Β. Δίπλα 1. Ἀθήνα 117 45

Διευθύνων : ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

ACADEMIE D'ATHENES
CENTRE DE REDACTION DU DICTIONNAIRE HISTORIQUE
DU GREC MODERNE (LANGUE COMMUNE
ET DIALECTES)

129, Bd Syngrou - 1, rue V. Dipla. Athènes 117 45

Administrateur : NICOLAS G. CONTOSSOPOULOS

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
<i>Αγαπητού Τσοπανάκη: Πλαταμώνας</i>	5- 10
<i>Αντώνη Δ. Μπουσμπούκη: Τοπωνύμια από την Πιάλεια Τρικάλων</i>	11- 30
<i>Αντώνη Δ. Μπουσμπούκη: Λέξεις του ελληνο-ιταλικού γλωσσικού χώρου</i>	31- 48
<i>Δημητρίου Α. Κρεκούκια: Αρχαιοπινή τοπωνύμια Λευκάδας</i>	49- 59
<i>Νικολάου Γ. Κοντοσοπούλου: Επτανησιακά γλωσσογεωγραφικά</i> ..	61- 67
<i>Νικολάου Γ. Κοντοσοπούλου: Λημνικά γλωσσικά</i>	69- 76
<i>Άντας Κατσίκη-Γκιβάλου: Η γλώσσα του Παλαμά και των δημοτικών τραγουδιών</i>	77-102
<i>Ελευθερίας Γιακουμάκη: Η αισθητική αξία της παραβίασης του γλωσσικού κανόνα στην ποίηση</i>	103-113
<i>Σταύρου Γ. Κατσουλέα: Βυζαντινά επώνυμα Ικαρίας</i>	115-134
<i>Χριστίνας Μπασέα-Μπεζαντάκου: Γλωσσογεωγραφικές παρατηρήσεις στο ιδίωμα της περιοχής Αλαγονίας</i>	135-164
<i>Θανάση Νάκα: Λαϊκή γλώσσα και δημοτικό τραγούδι</i>	147-158
<i>Θανάση Νάκα: Μετοχικά</i>	159-197
<i>Άγγελου Γ. Αφρουδάκη: Καλυμνιακά Τοπωνύμια, Α'</i>	199-214
<i>Γιάννη Ηλιούδη: Αλλόφωνα του λ στο γλωσσικό ιδίωμα των προσφύγων από το Καβακλί της Αν. Ρουμελίας</i>	215-231
<i>Χριστίνας Μπασέα-Μπεζαντάκου: Παρωνύμια από περιοχή της Έξω Μάνης</i>	233-257
<i>Γιάννη Ηλιούδη: Το προθετικό «α» στο γλωσσικό ιδίωμα των προσφύγων από το Καβακλί της Ανατολικής Ρουμελίας</i>	259-269
<i>Χρυσ. Τσικριτσή-Κατσιανάκη: Μερικά διορθωτικά στα «οικογενειακά μας ονόματα» του Μ. Τριανταφυλλίδη</i>	271-277
<i>Σταύρου Μάνεση: Η συμβολή της βυζαντινής κληρονομιάς στην καλύτερη γνώση της νέας ελληνικής γλώσσας</i>	279-300

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

<i>Ελευθερία Γιακουμάκη: Αναστασίου Καραναστάση «Ιστορικό Λεξικό των ελληνικών ιδιωμάτων της Κάτω Ιταλίας»</i>	301-310
<i>Michel Contini: Giulio Paulis «Lingua e cultura nella Sardegna bizantina»</i>	311-316

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

<i>Άντας Κατσίκη-Γκιβάλου: Μιχάλης Χρ. Οικονόμου (1896-1984)</i>	317-323

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

ΜΙΧΑΛΗΣ ΧΡ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
(1896 - 1984)

I

Τὸ 1984 ἔκλεισε ὁ κύκλος τῆς ζωῆς ἑνὸς ἐξαιρετοῦ ἀνθρώπου, φιλολόγου, παθιασμένου ἐρευνητῆ καὶ μελετητῆ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ ἀξέχαστου Δασκάλου, τοῦ Μιχάλη Οἰκονόμου.

Ὁ Μιχάλης Οἰκονόμου γεννήθηκε στὴν Κέρκυρα τὸ 1894 ἀπὸ πατέρα βορειοηπειρώτη δάσκαλο καὶ μητέρα λευκαδίτισσα, προικισμένη μὲ ιδιαίτερη ποιητικὴ φλέβα. Τὶς γυμνασιακὲς του σπουδὲς τέλειωσε στὴν Ἀθήνα, ἔπου ἐγκαταστάθηκε ἡ οἰκογένειά του. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ ἄλλα του ἀδέρφια ποὺ στράφηκαν πρὸς τὶς θετικὲς ἐπιστῆμες — ὁ Ἀριστοτέλης ἔγινε καθηγητῆς στὸ Ε. Μ. Πολυτεχνεῖο καὶ ὁ Ἐκτορας στὴ Σχολὴ Ναυτικῶν Δοκίμων — ὁ Μ. Οἰκονόμου σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας. Ἀπὸ φοιτητῆς ἦταν ἕνας εὐαίσθητος δέκτης τῶν νέων ιδεολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς. Ἦταν ἕνα πνεῦμα ἀνήσυχο καὶ προοδευτικὸ. Ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς πρωτοπόρους τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος καὶ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴ διάδοση τῶν προοδευτικῶν ιδεῶν, συμμετεῖχε δὲ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος στὸ Συνέδριο τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος. Ὄταν τέλειωσε τὸ Πανεπιστήμιο διορίστηκε καθηγητῆς στὴ Μέση Ἐκπαίδευση καὶ ὑπηρέτησε σὲ διάφορα σχολεῖα τῆς Ἑλλάδας (Νεμέα, Λιδωρίκι, Βέροια, Ἀθήνα).

Τὸ ἔργο τοῦ Μιχάλη Οἰκονόμου εἶναι πλουσιότατο καὶ ιδιαίτερα σημαντικὸ κυρίως στὰ θέματα τῆς γλώσσας καὶ τῆς παιδείας. Εἶχε βαθιὰ φιλολογικὴ κατάρτιση καὶ ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ νεοελληνικὴ γλώσσα ποὺ τὸν ἀπασχόλησε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ. Ἦδη ὡς μέλος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου (ἦταν καὶ μέλος τοῦ Διοικητικοῦ του Συμβουλίου) ἀγωνίστηκε γιὰ τὴ διάδοση καὶ ἐπιβολὴ τῆς δημοτικῆς γλώσσας καθὼς καὶ γιὰ τὴ διδασκαλία της στὰ σχολεῖα. Ὑπῆρξε στενὸς συνεργάτης τοῦ Μανόλη Τριανταφυλλίδη καὶ τοῦ Θρασύβουλου Σταύρου μὲ τοὺς ὁποίους συνεργάστηκε γιὰ τὴ συγγραφή τοῦ βιβλίου «Ἡ Γλώσσα μου», ποὺ ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1955. Τὸ 1957 συνεργάστηκε μαζί μὲ τὸν Θρ. Σταύρου καὶ τὸν Ν. Ἀνδριώτη στὴ σύνταξη τοῦ «Γλωσσικοῦ, Σημασιολογικοῦ καὶ Ὀρθογραφικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας (καθαρεύουσας καὶ δημοτικῆς)». Τὴ γενικὴ ἐποπτεία εἶχε ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης καὶ γραμματέας σύνταξης ἦταν ὁ Τάσος Βουρνᾶς. Ἡ προσφορὰ του τόσο στὴν

εκπαίδευση, όσο και στη γλωσσική και φιλολογική επιστήμη είναι τεράστια για τον τόπο μας.

Παράλληλα σ' όλη του τη ζωή υπῆρξε ένας σεμνός μαχητής τῆς ἐλευθερίας και τῆς δημοκρατίας ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἔντονη δραστηριότητά του στὸ φοιτητικὸ κίνημα ὡς τὴ συμμετοχὴ του στὴν Ἑθνικὴ Ἀντίσταση, γιὰ τὴν ὁποία διώχτηκε. Μετὰ τὴν Κατοχὴ τέθηκε σὲ διαθεσιμότητα. Ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τὴν παιδεία και τὴν ἐλευθερία εἶχε ὡς ἀνταμοιβὴ τὴν περιθωριοποίησή του, τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὰ σχολεῖα, τὶς διώξεις και τὶς ἐξορίες. Γιὰ τὸν Μιχάλη Οἰκονόμου θὰ ταίριαζε ἡ φράση τοῦ Σολωμοῦ : «Μήγαρις ἔχω ἄλλο στὸ νοῦ μου πάρεξ ἐλευθερία και γλῶσσα;».

II

Πρέπει νὰ υπογραμμίσουμε ὅτι τὸ πάθος του γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα και ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς συνδυαζόταν σὲ μεγάλο βαθμὸ μὲ τὴ γενικότερη προσφορὰ του στὴν ἐκπαίδευση, ὅπου, — ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζωντανὴ του διδασκαλία, μεστὴ σοφίας και ἀγάπης γιὰ τοὺς νέους, — ἔχει προσφέρει πάρα πολλὰ και μὲ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο.

Γιὰ πολλὰ χρόνια τὰ ἑλληνόπουλα διδάσκονταν «Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα» (ἔκδ. Κολλάρου και ΟΕΣΒ), πὺ εἶχε ἐπιλέξει και γράψει ὁ Μιχάλης Οἰκονόμου. Τὰ «Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Α' και Β' ἑξαταξίου Γυμνασίου» (ἔκδ. Κολλάρου 1931) ἐγκρίθηκαν «πρῶτα» ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, τὰ «Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα» (1938-1940) πῆραν μέρος τοῦ Α' βραβείου, τὰ δὲ «Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Ε'» παλαιοῦ τύπου ἑξαταξίου Γυμνασίου (ἔκδ. ΟΕΣΒ, 1941) πῆραν ὀλόκληρο τὸ Α' Βραβεῖο. Ἀκόμη τὸ 1947 συνέταξε «Λεξικὸν Ἀνωμάτων Ρημάτων», ὅπου σὲ κάθε ρῆμα ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς τύπους καταγράφει τὴν ἐτυμολογία και σύνταξη παραθέτοντας παραδείγματα ἀπὸ ἀρχαῖα κείμενα. Ἀκόμη μετάφρασε κείμενα ἀρχαίων συγγραφέων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ «Βίος τοῦ Περικλῆ» τοῦ Πλούταρχου (μὲ εἰσαγωγή και σχόλια) διδάσκεται στὰ σχολεῖα (ἔκδ. ΟΕΔΒ, 1975). Ἐπίσης ἔκαμε ἐπιτομὴ και διασκευὴ γιὰ τὴ διδασκαλία στὰ Γυμνάσια τῆς «Νεοελληνικῆς Σύνταξης τῆς Κοινῆς Δημοτικῆς» τοῦ Ἀχ. Τζαρτζάνου. Τὸ βιβλίο ὑποβλήθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1967 γιὰ ἔγκριση στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, ἀλλὰ φυσικὰ δὲν πρόλαβε νὰ κριθεῖ.

Τὸ βιβλίο «Ἡ Γλῶσσα μου» (γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μιλήσουμε παρακάτω) και ἡ «Γραμματικὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς» (Θεσσαλονίκη 1971) γραμμὲνη στὴ δημοτικὴ γλῶσσα και πὺ συνοψισμένη τῶρα διδάσκεται στὰ λύκεια, εἶναι τὰ σπουδαιότερα διδακτικά του βιβλία. Βέβαια ἡ συγγραφή αὐτῆς τῆς «Γραμματικῆς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς» γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ ὑπάρξει στὰ σχολεῖα μιὰ γραμματικὴ πληρέστερη ἀπὸ αὐτὴν πὺ εἶχε γράψει ὁ Ἀχ. Τζαρτζάνος. Τὸ βιβλίο αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπλῶς χρηστικό· ἂν και τὸ προόριζε γιὰ βοή-

θημα στη γραμματική διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, ἔχει τέτοια πληρότητα, ὥστε μπορεῖ νὰ ἀνατρέχει σ' αὐτὸ ὄχι μόνον ὁ μαθητῆς ἢ ὁ καθηγητῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ μελετητῆς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσας.

III

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση, ὁ ἄλλος σημαντικότερος τομέας στὸν ὁποῖο ἀφιέρωσε ὅλη του τὴ ζωὴ, εἶναι ἡ καθιέρωση τῆς δημοτικῆς γλώσσας.

Ὁ Μιχάλης Οἰκονόμου πίστευε ὅτι ἡ σημερινὴ ἐλληνικὴ γλώσσα εἶναι συνέχεια καὶ ἐξέλιξη τῆς ἀρχαίας καὶ ὅτι «μιλημένη ἀδιάκοπα ἀπὸ χεῖλη Ἑλλήνων γιὰ τρεῖς καὶ τέσσερις χιλιάδες χρόνια ἄλλαξε ἀπὸ χεῖλη σὲ χεῖλη καὶ ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, γιὰ νὰ καταλήξει στὴ σημερινή της μορφή» (Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ 1)¹.

Μελετώντας μὲ νηφαλιότητα, ἐπιστημονικὴ ἀντικειμενικότητα καὶ ἀμεροληψία ἰδιαιτέρως τὴ νεοελληνικὴ γλώσσα διακήρυξε πῶς «εἴτε τὸ θέλει κανεὶς, εἴτε ὄχι, ἡ νεοελληνικὴ δημοτικὴ γλώσσα εἶναι τὸ κοινὸ μέσο γιὰ τὴ συνεννόηση ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Κάτι περισσότερο : εἶναι σήμερα τὸ ἀποκλειστικὸ καὶ μοναδικὸ ὄργανο τῆς νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας... Εἶναι ἀκόμα ἡ γλώσσα, ποὺ ἄρχισε νὰ γίνεται ὄργανο κι αὐτῆς τῆς Ἐπιστήμης... Τέλος ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων ἔχει ἐπιβάλλει, χρόνια τώρα, τὴ διδασκαλία της στὰ σχολεῖα»².

Θέλοντας νὰ κατοχυρώσει τὴ δημοτικὴ γλώσσα συνέγραψε ἤδη τὸ 1933 τὴ «Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ» (τῆς Κοινῆς Δημοτικῆς) καὶ μετάφρασε στὴ νεοελληνικὴ Ξενοφῶντα (Κύρου Ἀνάβασις, Βιβλία Α' καὶ Β' 1946) καὶ Πλούταρχο (τοὺς Βίους τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Περικλῆ, μὲ ἐκτενέστατη καὶ πληρέστατη εἰσαγωγή καὶ σημειώσεις, α' ἐκδ. 1965, β' 1967).

Στὴν ἀνάδειξη τῆς δημοτικῆς ὡς γλώσσας ἰκανῆς νὰ ἐκφράσει ἐπιστημονικὲς ἔννοιες ἔχει συμβάλει ὁ Μ. Οἰκονόμου σημαντικότερα μὲ τὴ συγγραφὴ τῆς «Γραμματικῆς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς» τὸ 1971. Μὲ τὸ βιβλίο αὐτὸ πραγματοποίησε ἕνα ἀκόμη ὄνειρό του: νὰ γίνῃ ἡ νέα ἐλληνικὴ γλώσσα — ποὺ ἐμπέδωσε μὲ τὴ μακρόχρονη διδακτικὴ του πείρα — μέσο διδασκαλίας.

Ἡ σημαντικότερη ὅμως συμβολὴ του στὴ γλωσσικὴ ἐπιστήμη καὶ στὴ διάδοση τῆς δημοτικῆς πραγματοποιήθηκε κυρίως μὲ τὴ συγγραφὴ τῆς Γραμματικῆς τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς τὸ 1933. Σκοπὸς τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ἦταν «νὰ συντελέσει μὲ τὸ δικό του τρόπο σὲ μιὰ γλωσσικὴ ὁμαλότη-

1. Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς Δημοτικῆς), Ἀθ. 1941, ἐκδ. ΟΕΣΒ, σ. 1 § 1.

2. Μ. Χ. Οἰκονόμου, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς Κοινῆς Δημοτικῆς) Ἀθ. 1933, ἐκδ. Κολλάρου, σ. 3.

τα)³ παρουσιάζοντας κατά τρόπο συστηματικό και εύχρηστο τούς κανόνες που διέπουν τὰ γραμματικά φαινόμενα τῆς δημοτικῆς.

Πρέπει νὰ ποῦμε βέβαια ὅτι στὸν 20ὸ αἰ. ὑπῆρξαν καὶ ἄλλες Νεοελληνικὲς Γραμματικὲς στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὅπως τοῦ Φιλήντα (Α' 1907, Β' 1910), τοῦ Ψυχάρη (Α' 1929) καὶ σχολικὲς γραμματικὲς ὅπως τοῦ Κ. Τοπχαρά (1928) καὶ τοῦ Ἡλ. Βουτιερίδη (1932).

Θὰ ἀναφερθοῦμε στὶς κυριότερες ρυθμίσεις αὐτῆς τῆς γραμματικῆς οἱ ὁποῖες θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν λύσει ἀπὸ τότε δυσεπίλυτα καὶ πολυσυζητημένα γραμματικὰ προβλήματα, πράγμα πὸ ἔγινε 50 περίπου χρόνια μετὰ.

1. Ἡ Γραμματικὴ τοῦ Μ. Οἰκονόμου περιγράφει ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς κοινῆς δημοτικῆς γλῶσσας. Ὁ ἴδιος βασίστηκε στὴ γλῶσσα πὸ μιλοῦσε ὁ λαὸς στὴν πρωτεύουσα καὶ στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα, καθὼς καὶ στὴ γλῶσσα τόσο τῆς δημοτικῆς ὅσο καὶ τῆς ἔντεχνης ποίησης καὶ πεζογραφίας μας.

2. Τὸ θέμα τῆς πολυτυπίας τῆς νέας ἑλληνικῆς γλῶσσας τὸ λύνει μὲ τὸ νὰ καταγράφει τούς τύπους αὐτούς, πὸ εἶναι κοινοὶ στὸν προφορικὸ ἢ στὸν ἔντεχνο γραπτὸ λόγο. Δὲν συμπεριλαμβάνει ἰδιωματικούς ἢ τύπους πὸ σπάνια χρησιμοποιοῦνται. Δὲν ἀποκλείει ἔντελῶς τούς διπλοὺς τύπους. Τούς ἀναφέρει, ὅταν εἶναι καὶ οἱ δύο ἐξίσου ζωντανοί, π.χ. ἀκαμάτρα καὶ ἀκαμάτισα, μικρούλι καὶ μικρούλικο, ἀλλὰ προτιμᾷ «πάντα ἐκεῖνον, πὸ βρίσκεται σὲ περισσότερη ὀργανικὴ ἀναλογία μὲ τὸ γραμματικὸ σύνολο τῆς δημοτικῆς»⁴. Ἔτσι δέχεται ὡς κυριότερο τύπο τῆς γεν. ἐνικῆς τῶν θηλυκῶν τὸν τύπο σε -ης, π.χ. τῆς πόλης, ἀλλὰ ἀναφέρει σὲ ιδιαίτερη παρατήρηση τὸν ἀρχαῖο τύπο σὲ -εως, π.χ. τῆς πόλεως κ.ἄ. Μὲ τὸν περιορισμὸ τῆς πολυτυπίας κατόρθωσε νὰ δώσει «ἓνα σύνολο γραμματικῶν τύπων, πὸ μποροῦνε νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἀνήκουν ὀργανικὰ σὲ μιὰ πραγματικὰ κοινὴ γλῶσσα»⁵.

3. Διαιρεῖ τὰ οὐσιαστικά σὲ τρεῖς κλίσεις μὲ βάση τὰ γένη τους.

4. Στὸ ὀρθογραφικὸ καὶ τονικὸ σύστημα ἀπλοποίησε ἢ κατάργησε ὀρισμένους τύπους ἢ τόνους, μὲ σκοπὸ νὰ ἀποφύγει ἓνα πλῆθος ἀπὸ ἀνωμαλίες πὸ δημιουργεῖ ἢ κακῶς ἐννοουμένη ἱστορικὴ ὀρθογραφία. Οἱ μεταβολὲς αὐτὲς ἔγιναν μέσα στὰ ὅρια τῆς ἱστορικῆς καὶ τονικῆς ὀρθογραφίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν καὶ σήμερα. Ἔτσι μέσα στὰ πλαίσια αὐτά:

α) Ἀπλοποίησε ὅλα τὰ παραθετικά σὲ -ότερος, -ότατος καθιερώνοντας τὴ γραφὴ μὲ ο, πράγμα πὸ δὲν ἔκανε οὔτε ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης ἀργότερα στὴ «Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ», οὔτε ἡ σημερινὴ ἐπίσημη γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς καθιέρωσε, νομίζω ἀδικαιολόγητα. Ἡ περιορισμένη αὐτὴ ὀρθογραφικὴ μεταρρύθμιση, λέει ὁ Μ. Οἰκονόμου, δικαιώνεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν

3. Τοῦ Ἰδίου, ὅ.π., σ. 3.

4. Τοῦ Ἰδίου, ὅ.π., σ. 5.

5. Τοῦ Ἰδίου, ὅ.π., σ. 4.

ιστορική ὀρθογραφία, «πὺ σέβεται τὴν ἱστορία τῶν κάθε λογῆς τύπων. Ἄλλὰ ἡ ἱστορία ἐνὸς τύπου δὲ σταματᾷ σὲ ὀρισμένη ἐποχὴ, παρὰ ἐξακολουθεῖ, ὅσο ζεῖ ὁ τύπος αὐτός»⁶. Ἀπὸ χιλιάδες χρόνια δὲν ἔχουμε βραχύχρονα καὶ μακρόχρονα ἐπομένως ἡ συλλαβὴ ποὺ εἶναι πρὶν ἀπὸ τὰ -ότερος, -ότατος «δὲν ἔχει σήμερα τὴ δύναμη νὰ κανονίσει τὴ γραφὴ τῶν παραθετικῶν καταλήξεων»⁷.

β) Κατάργησε τοὺς ἰδιαίτερους τύπους τῆς ὑποτακτικῆς. Μόνο οἱ σύνδεσμοι (νὰ, γιὰ νὰ, ὅταν κλπ.) μᾶς δείχνουν ὅτι πρόκειται γιὰ ὑποτακτικὴ. Αὐτὴ τὴν καινοτομία δὲν τὴν ἀκολούθησε ὁ Μ. Τριανταφυλλίδης, υἱοθετήθηκε ὅμως στὴ σημερινὴ ἀνανεωμένη ἐπίσημη γραμματικὴ τοῦ Κράτους.

γ) Κατάργησε τὴ χρονικὴ αὐξηση τῶν ρημάτων ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ ο, π.χ. ὀρίζω, ὀρισα, σύμφωνος μὲ τὸν συνεργάτη τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδη.

δ) Δέχεται τὴν τονικὴ ἀπλοποίηση ἐφαρμόζοντας τὸ νόμο τῆς ἀναλογίας καὶ στὴν τονικὴ ὀρθογραφία, ὅποτε τὰ λιγότερα ἀφομοιώνονται ἀπὸ τὰ περισσότερα, π.χ. ἀρχαῖες λέξεις, φῶς, γῆ, νοῦς κλπ., ποὺ τὸ γλωσσικὸ αἰσθητήριο τῆς ἐποχῆς δὲν τὶς θεωρεῖ συνηρημένες, παίρνουν ὀξεῖα κ.ἄ. «Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, μιὰ ποὺ κρατοῦμε τὸ ἀκατανόητο σημερινὸ τονικὸ σύστημα, μποροῦμε τοῦλάχιστο, ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, νὰ περιορίσουμε ὅλους τοὺς ἀναρίθμητους κανόνες τοῦ τονισμοῦ σὲ δύο μόνο (§ 32-33)»⁸. Μέσα ἀπὸ τὰ λόγια του διαβλέπουμε τὴν ἀντίθεσή του μὲ τὸ ἰσχύον τότε τονικὸ σύστημα καὶ τὴν ἐπιθυμία του γιὰ τὴν ἀπλοποίησή του.

Ἐνας ἄλλος τομέας ὅμως ποὺ ἀπασχόλησε τὸν Μ. Οἰκονόμου ἦταν ἡ διδασκαλία καὶ ἐκμάθηση τῆς γραμματικῆς τῆς νέας ἐλληνικῆς στὰ σχολεῖα. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸ Θρ. Σταύρου καὶ τὸ Μ. Τριανταφυλλίδη ἐξέδωσε τὸ 1955, ὅπως ἤδη γράψαμε παραπάνω, τὸ βιβλίο «Ἡ Γλῶσσα μου», τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει κείμενα νεοελληνικὰ μὲ τὰ ἀπαραίτητα κάθε φορὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ γλωσσικὴ διδασκαλία, γραμματικὴ καὶ ἀσκήσεις προφορικῆς καὶ θέματα γραπτὰ. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἦταν προορισμένο γιὰ τὴν 5η καὶ 6η τάξη τοῦ Δημοτικοῦ καὶ γιὰ τὶς πρῶτες τάξεις τοῦ Γυμνασίου. Δυστυχῶς τὸ πρωτότυπο γιὰ τὴν ἐποχὴ του καὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐπιπέδου βιβλίο δὲν χρησιμοποιήθηκε στὰ σχολεῖα μας, γιὰτὶ ἔτσι ἔκριναν οἱ «τὰ φαιὰ φοροῦντες» τῆς ἐποχῆς. Σήμερα συγκρίνοντάς το μὲ ἀντίστοιχα βιβλία διδασκαλίας γλώσσας μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ὁ Μ. Οἰκονόμου εἶχε τὰ προσόντα τῆς μεθόδου, συστηματοποίησης, ὀργάνωσης καὶ ὀρθῆς ἐκτίμησης τῶν αὐξημένων πνευματικῶν δυνατοτήτων τῶν νέων τῆς ἐποχῆς του.

Ὁ Μ. Οἰκονόμου θαλερότατος μέχρι τὰ βαθιά του γεράματα ἐργαζόταν

6. Τοῦ Ἰδίου, ὀ.π., σ. 6.

7. Τοῦ Ἰδίου, ὀ.π., σ. 7.

8. Τοῦ Ἰδίου, ὀ.π., σ. 7.

δημιουργικότατα σὲ γλωσσικά θέματα. Κύριο μέλημα σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἦταν ἡ συγγραφή βιβλίων γραμματικῆς. Δὲν ὑπῆρξε ὅμως ἀπὸ τοὺς γραμματικούς ἐκείνους ποὺ ρυθμίζουν τὴ γλῶσσα ἀνάλογα μὲ τὴν ὑποκειμενικὴ ἐκτίμηση σὲ ὀρισμένες μορφές της. Εἶναι περιγραφικὸς χωρὶς νὰ δείχνει καμιὰ προσωπικὴ ἐκτίμηση σὲ συγκεκριμένους γλωσσικούς τύπους. Ἦταν ἀπὸ τοὺς γραμματικούς ποὺ δὲν χειραγώγησε, ἀλλὰ χειραγωγήθηκε ἀπὸ τὴ γλῶσσα καὶ ἀπὸ τοὺς λίγους, ἂν ὄχι ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς πρώτους μαχητὲς τοῦ δημοτικισμοῦ, ποὺ — παρὰ τὴν πικρία γιὰ τὸν παραγκωνισμό του — εἶδε νὰ καθιερώνονται ἐπίσημα οἱ ἀπόψεις καὶ θεωρίες του γιὰ τὴ γλῶσσα.

ΑΝΤΑ ΚΑΤΣΙΚΗ-ΓΚΙΒΑΛΟΥ

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΜΙΧΑΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ*

Α'. Ἔργασίες ἐπὶ ὄντων

1. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Α' Ἑξαταξίου Γυμν., ἐκδ. Κολλάρου, 1931
2. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' Ἑξαταξίου Γυμν., ἐκδ. Κολλάρου, 1931
3. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' Ἑξαταξίου Γυμν., ἐκδ. Κολλάρου, 1932
4. Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς Κοινῆς Δημοτικῆς), ἐκδ. Κολλάρου, 1933
5. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Α' ὀκτατ. Γυμν., ἐκδ. ΟΕΣΒ, 1938
6. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Β' ὀκτατ. Γυμν., ἐκδ. ΟΕΣΒ, 1938
7. Συμπλήρωμα Νεοελληνικῶν Α' ὀκτατ. Γυμν., ἐκδ. ΟΕΣΒ, 1939
8. Συμπλήρωμα Νεοελληνικῶν Β' ὀκτατ. Γυμν., ἐκδ. ΟΕΣΒ, 1939
9. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' ὀκτατ. Γυμν., ἐκδ. ΟΕΣΒ, 1939
10. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Δ' ὀκτατ. Γυμν., μέρος Α' ἐκδ. ΟΕΣΒ, 1940
11. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' παλαιοῦ τύπου ἑξατ. Γυμν., ἐκδ. ΟΕΣΒ, '40
12. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Δ' παλαιοῦ τύπου ἑξατ. Γυμν., ἐκδ. ΟΕΣΒ '40
13. Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Ε' παλαιοῦ τύπου ἑξατ. Γυμν., ἐκδ. ΟΕΣΒ '41
14. Κύρου Ἀνάβασις, Α' βιβλίο, μετάφραση, ἐκδ. Ζαχαρόπουλου, 1946
15. Κύρου Ἀνάβασις, Β' βιβλίο, μετάφραση, ἐκδ. Ζαχαρόπουλου, 1946
16. Λεξικὸν Ἀνωμάτων Ρημάτων, ἐκδ. Κολλάρου, 1947
17. Κοραῆ, Ἐκλεκτὲς Σελίδες, ἐκδ. Γ. Παπαδημητρίου, 1951
18. Διηγήματα Μεγάλων Ἑλλήνων Διηγηματογράφων, ἐκδ. Γ. Παπαδημητρίου, 1951
19. Ἀνθολογία Ἑλλήνων Ποιητῶν, ἐκδ. Γ. Παπαδημητρίου, 1952

* Θὰ ἤθελα ἰδιαιτέρως νὰ εὐχαριστήσω τὸ γιό του, κ. Χρίστο Μ. Οἰκονόμου, γιὰ τίς βιογραφικὲς καὶ βιβλιογραφικὲς πληροφορίες ποὺ εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ δώσει.

20. 'Η Γλώσσα μου (συνεργ. Μ. Τριανταφυλλίδη, Θρ. Σταύρου), έκδ. Νεοελλ. Βιβλιοθήκης, Θεσσαλονίκη, 1955
21. 'Επίτομον 'Εγκυκλοπαιδικόν και 'Εποπτικόν Λεξικόν, μετά πλήρους γλωσσικοῦ, σημασιολογικοῦ και ὀρθογραφικοῦ λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (Καθαρευούσης - Δημοτικῆς), Γενική ἐποπτεία - Πρόλογος Μ. Τριανταφυλλίδη, Γραμματεὺς Συντάξεως Τάσος Βουρνᾶς, Συνεργασία : Μ. Οικονόμου, Θρ. Σταύρου, Ν. 'Ανδριώτη, έκδ. Μορφωτικῆς 'Εταιρείας, 1957
22. Πλουτάρχου Θεμιστοκλῆς και Περικλῆς, Εἰσαγωγή, Μετάφραση, Σημειώσεις, 1965 β' έκδ., 1967
23. Γραμματικὴ τῆς 'Αρχαίας 'Ελληνικῆς, έκδ. 'Ινστ. Νεοελλ. Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη, 1971
24. Πλουτάρχου, Περικλῆς, Εἰσαγωγή, Μετάφραση, Σημειώσεις, έκδ. ΟΕΔΒ, 1975
25. Στὴν "Ελλη 'Αλεξίου, ἓνα ὀλόθερμο «Εὐχαριστῶ», ἀπὸ τὸν τόμο «'Ελλη 'Αλεξίου, Μικρὸ 'Αφιέρωμα», έκδ. Καστανιώτη, 'Αθ. 1979, σ. 275-276

Β'. Τὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ χρόνια, λόγω τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, δημοσίευσε διάφορες ἐργασίες με ἄλλα ὀνόματα. Οἱ ἐργασίες αὐτὲς ἦταν συνολικὰ 27, ἀπὸ τὶς ὁποῖες 11 βραβεύτηκαν στοὺς διαγωνισμοὺς τοῦ ΟΕΔΒ. Στὶς ἐργασίες αὐτὲς περιλαμβάνονται:

- Γραμματικὲς τοῦ Δημοτικοῦ
- Μεταφράσεις ἀρχαίων συγγραφέων
- Νεοελληνικὰ 'Αναγνώσματα

Γ' 'Αδημοσίευτες ἐργασίες

1. Νεοελληνικὴ Σύνταξις τῆς Κοινῆς Δημοτικῆς 'Α χ. Τ ζ α ρ τ ζ ά ν ο υ ἐπιτομὴ και διασκευὴ γιὰ τὴ διδασκαλία στὰ Γυμνάσια, 1967
2. Συνεργασία στὸ 'Εγκυκλοπαιδικὸ Λεξικὸ Britannica, 1972-73 (ἡ ἐκδοση τελικὰ ματαιώθηκε)
3. Συνεργασία στὸ «Νεοελληνικὸ Λεξικόν», Φυτράκη - Τεγόπουλου (Α- τέλος τοῦ αλ- και ὄλο τὸ Β) 1975-77 (ἡ ἐκδοση ματαιώθηκε).